

KITEKINTÓ

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
RÉGI NYOMTATVÁNYOK TÁRA - 2016

A Régi Nyomtatványok Tára kilenc könyvtárossal (két helyettesítővel) és egy raktárossal vágott neki az új évnek. A munkatársak közül öten tudományos fokozattal rendelkeznek, ketten idén védik meg az egyetemi doktori értekezésüket, egy fő most végzi a posztgraduális képzést és egy kolléga májusban fog felvételizni az egyik doktori iskolába. A külföldön tartózkodó két kolléga már megszerezte az abszolutóriumot és a disszertációjuk elkészítésével foglalkoznak. Ebből a rövid bevezetőből is kitűnik, hogy a Tár hagyományos és elektronikus könyvtári munkája mellett kiemelt feladatként vesz részt a magyar és az európai tudományos életben. Ez alapvetően meghatározza a friss feladatainkat is.

A hagyományos és elektronikus könyvtári munka fókuszában továbbra is két cél áll: a feldolgozás és a digitalizálás.

Míg 2007-ben mindössze 1%-on állt a feldolgozás mértéke (hiszen az év közepén kezdődött el a könyvtári integrált rendszerében az éles munka), addig 2015. december 31-re a teljes állomány közel 60%-a rögzítésre került autopsziával, MARC-formátumban, példányleírással. Ez több mint 18 000 bibliográfiai tételt takar. Természetesen a hungarikumok prioritást élveztek, így sikerült elérnünk, hogy az alábbi gyűjtemények teljes körű feldolgozottság szintjére jutottak el: RMK I–III, Röplapok, Apponyi Metszetek, Kalendáriumok. Elértük továbbá az 50%-os feldolgozottsági szintet az Apponyi Hungarica (tehát a tárgyi hungarikumok) gyűjteményében is. Érdemes még megemlíteni, hogy két kisebb, de értékes kollektív feldolgozottsága is teljessé vált: az ősnomtatványok, az Apponyi Rariora (Apponyi Sándor

bibliofil, de nem hungarika-gyűjteménye), illetve hamarosan befejeződik: a Ritka kötések, az exlibrisek. A legnagyobb gyűjteményünk a 16. századi nyomtatványok többsége még hátra van (alig 20%-os feldolgozottsággal), de az antikvák jól kereshetők az OSZK és a MOKKA-R adatbázisaiban, így a Régi Nyomtatványok Tára elektronikus feldolgozása ezzel a gyűjteménnyel fog majd befejeződni, előreláthatóan 2020 környékén. Ezt követi majd egy kétéves teljes állományrevízió (állapotfelméréssel, restaurálással) és a rekordok felülvizsgálata, javítása, kiegészítése. Speciális gyűjteményünk még a Régi Cyrillica (javarészt román és szláv nyelvű nyomtatványok), amit külső segítséggel dolgozunk fel: az ELTE Román Tanszék tanára és hallgatói, illetve az OSZK szláv nyelvű specialistája vesz részt a munkában.

A digitalizálás ügyében is igyekszünk a teljeségre. Míg a röplapok és az Apponyi Metszetek esetében büszkén elmondhatjuk, hogy sikerült a teljes állományt digitalizálni és hozzáférhetővé tenni, addig a régi magyar könyveknél a kezdeti nekilendülés után – finanszírozási okok miatt – megálltunk. A magyar nyelvű könyvek még egynegyede várja a digitalizálást (bár úgy tűnik, hogy többségük fotózásának technikai akadályja van), a Magyarország területén nyomtatott könyvek esetében mindössze egynegyedét sikerült digitalizálni és ennél alacsonyabb a személyi, illetve elenyésző a tárgyi hungarikumoké. Összegezve a több mint 13 000 kötet hungarikumból alig egyharmadát sikerült eddig digitalizálni. Ebből is látszik az előttünk álló feladat: minél előbb – a technikai korlátokat és az állományvédelmi szempontokat figyelembe véve – digitalizálnunk kell a nagyjából 8000 hungarikum legalább 80%-át.

2015-ben részben előző évekről folytatódó, részben tavaly elindult projektek egy része lezárult december 31-én: befejeződött a rölap, a kalendárium, a rariora projekt, folytatódott az RMK-rekordok revíziója és intenzívebbé vált az Apponyi Hungarica projekt munkája (már négy fő dolgozik benne munkaidejük nagyobbik részében). Az OSZK-programjaiba is több szálon kapcsolódik a Régi Nyomtatványok Tára (a teljesség igénye nélkül): Digi-Csere programja (magyar és külföldi partnerekkel régi nyomtatványok elektronikus másolatai cseréje); DK programja (digitális másolati példányok archiválása és szolgáltatása); RPHA-ELTE programja (Régi Magyar Vers

repertórium, digitalizálás és szolgáltatás).

A tár tudományos életében komoly előrelépés volt, hogy három kolléga elnyerte a Bolyai-ösztöndíjat, a negyedik munkatárs pedig évek óta egy OTKA-pályázat aktív résztvevője. Több köteten is dolgoznak a tár munkatársai (a német-magyar közös múlt nyomtatott kincseit bemutató album már megjelent márciusban, a szakmai bemutatójára is hamarosan sor kerül): készül a tudományos ülésszakon elhangzott előadások tanulmánykötete, a tavalyi Mohács-szimposium kibővített albuma és további szaktanulmányok.

Farkas Gábor Farkas
OSZK Régi Nyomtatványok Tára

ÖRÖKZÖLD

VÉDEKEZÉS A PENÉSZ ÉS A NEDVESSÉG OKOZTA EGYÉB KÁROK ELLEN

A károkozó állatok után a könyvek második Aszámú közellensége egy növényi mikro-organizmus, a *penész*; fekete, vörös vagy zöld alakjában a *Penicillium*, *Fusarium* stb. számtalan változatában egyaránt. Csakhogy míg a rovarok elsősorban a bőrkötéseket támadják meg és csak másodsorban a könyvek belsejét, a penész esetében fordított a sorrend. Gyakoribb és nagyobb veszedelem a penész a papír, mint a kötés számára. Tudnunk kell azt, hogy penész-spórák mindig jelen vannak a levegőben és így a könyvek lapjain is, láthatatlanul. Veszedelem azonban csak bizonyos, virulenciájukra nézve kedvező, a könyvekre kedvezőtlen körülmények közt hoznak. Legnagyobb ellensége a penésznek a szárazság, világosság, levegő, tehát kb. ugyanazok, mint amik az állati kártevőket riasztják el.

Normális raktározási viszonyok közt a könyvtárban penész nem fordulhat elő. Mindig

fölbukkannak azonban a penészfoltok, a kifejlődött penész jelei, ha a könyvek nedves, sötét, szellőzetlen helyiségbe kerülnek, főleg pedig ha víz éri őket (háborús épületkárok, csőrepedés stb. esetén). Ilyenkor rögtön kiderül, hogy a könyvek minden alkotórésze: a papír rostjai és enyvező-anyaga, a kötéshez használt bőr, vászon, a különféle ragasztók mind elsőrangú táptalajok a penész számára. Ha a levegő relatív páratartalma a megengedett fok fölé emelkedik, vagy közvetlenül víz éri a köteteket, olyan esetben nemcsak a régi, inaktív állapotban levő penészmaradványok indulnak terjeszkedésnek, hanem a korábban teljesen fertőzésmentesnek látszó lapokon és kötésekben is rendkívüli gyorsasággal burjánzanak el a penészfoltok.

Azonnali beavatkozás a legfontosabb ilyenkor: megszüntetni a nedvességet előidéző okot, a könyveket kiszárítani és a penész szá-